

גליון מיוחד בנושא

תכלה שנה וקללותיה

דרכי העבודה וביאור המנהגים

לחשוב מחדש לעשרה

דברי אגדה
הלכה למעשה
מעובד מתוך ספרי של האו"ם
רבי דוד גולדשטיין שליט"א

התקנה לקרוא פרשת כי תבוא קודם ראש השנה

תכלה שנה וקללותיה

איתא בגמרא (מגילה לא:): 'עזרא תיקן לישראל שיהו קורין קללות שבתורה כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה קודם ראש השנה - כדי שתכלה שנה וקללותיה'. מבואר שעל ידי קריאת הקללות הכתובות בתורה הם כלים ומסתלקים מעל ישראל.

והדברים טעונים ביאור, שהרי הקללות לא באו בסתם, אלא מחמת עוונותיהם של ישראל. ואם כן, כל זמן שעדיין לא חזרו ישראל בתשובה, למה יתבטלו, ואם שבו בתשובה שלימה, כבר בטלו מאליהם, ולמה צריך לקרוא אותם בתורה.

הקריאה מעוררת הקללות

ביאור הדברים נראה על פי מה שכתב הרמח"ל בספר דרך ה' (ח"ד פ"ח): 'צריך שתדע, שמן התיקונים הגדולים שסידרו הנביאים לישראל היה ענין הקריאה בתורה. וזה נכלל בשתי בחינות, האחת - קריאת ספר התורה על הסדר עד תומה, וחזר חלילה על דרך זה. והשנית - קריאת פרשיות מיוחדות בזמנים מיוחדים.

וזה, כי הנה ספר התורה הוא כלל מה שנמסר לנו ממנו יתברך להיותו הוגים בו, שעל ידי זה תימשך לנו הארתו. והנה לקבל הארה זו בתמידות, תיקנו שנהיה הוגים בו במקלותינו בתמידות על הסדר, וזה מלבד ההיגיון הפרטי הראוי לכל אחד ואחד בפרטו.

ועל ידי הקריאה התמידית הזאת, מתמיד בנו אור הקדושה הזאת. וגם בזמנים המיוחדים כפי עניינם, ראוי שנקרא הפרשיות הנוגעות לעניינים ההם, להחזיק הארת הימים על ידי כוח התורה, שהוא הכוח היותר חזק שיש לנו.

ועל ידי כך הקללות כלות מאליהם, שכיון שנזדעזו מהקללות ומיראה ופחד שבו בתשובה, נסתלק החטא ונסתלק עימו גם העונש, ובוזה נמצאת כלה השנה וקללותיה.

זהו גם הטעם שהתקין עזרא לקרוא את פרשת הקללות בסוף השנה ולא בתחילתה, ולכאורה היה עדיף לקרוא בהם מיד בתחילת השנה אחרי ימי הדין והרחמים קודם שישוּבו ויחטאו מחדש, ועל ידי זה ישמעו ויפחדו מהעונש ולא יחטאו. אלא שאם ישמע האדם את הקללות בתחילת השנה כאשר הוא עדיין טהור מהחטא ורחוק מהקללה, יתברך בלבבו לומר שלום יהיה לי, כי אין חטא תחת ידי. אבל בסוף השנה כאשר לב האדם יודע כמה חטאים חטא במהלך השנה כולה, ועכשיו שומע בקריאת התורה מהו העונש שעתיד לבוא עליו אם לא ישוב בתשובה, מועילה הקריאה לעוררו לחזור בתשובה.

נמצא שמה שאמרו בגמרא שעזרא תיקן לקרוא קללות דכי תבוא קודם ראש השנה, שני דברים כלולים בזה: האחד - שיקרא אותם סמוך לראש השנה, ולא זמן רב לפניו. והשני שיקרא אותם לפני ראש השנה ולא לאחריו.

שנה וקללותיה

לשון חכמים הוא תכלה שנה וקללותיה, ולא אמרו תכלה שנה והקללות, ומבואר שלכל שנה יש קללות המיוחדות לה. וטעם הדבר, כי בעקבות חטאי האדם בשנה החולפת נגזרים עליו ח"ו הקללות הראויות על פי מעשיו בשנה זו, ועל פי מהותה של השנה הזו [ראה בספר דברי יואל (פרשת עקב) שהביא מספר יצירה

לפי זה ביאור הדברים הוא, שכשם שבקריאת פרשיות המועדים אנו מושכים עלינו את הארת הימים ההם, כך כאשר אנו קורין את פרשת הקללות אנו מעוררים אותם.

אמנם לפי זה הדברים צריכים ביאור גדול, כי נמצא שח"ו אנו ממשיכים עלינו את הקללות, ואנו ממהרים אותם שיבואו עלינו מיד בשנה זו כדי שיכלו קודם לראש השנה, וזה ודאי אינו יכול להיות.

תשובת ישראל מבטלתם

אלא כך הוא פשר הדבר - הקריאה של הקללות קודם לראש השנה נועדה לעורר רישומם בעולם, כדברי הרמח"ל. וכאשר ישראל מכוונים ליבם לקריאה כראוי, פניהם מוריקות מחמת פחד החטא ועונשו, וכמו שהביא רש"י (דברים כ"ב) ממדרש אגדה שכאשר שמעו ישראל מאה קללות חסר שתים, חוץ ממ"ט קללות שבתורת כהנים, הוריקו פניהם ואמרו, 'מי יוכל לעמוד באלו'.

וכיון שנכנסה היראה בליבם הרי הם שבים בתשובה, כי הפחד והיראה מתבליני התשובה המה, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות מגילה ה"ו) שימי ראש השנה ויום הכיפורים 'ימי תשובה ויראה ופחד', וכתב הראשית חכמה (ריש שער הקדושה) ש'היראה היא התשובה', וזהו אחד מהטעמים שכתבו חכמים בתקיעת השופר בראש השנה כדאיתא במדרש תנחומא (וישלה ב) על הנאמר בספר יואל (ב' יא) 'וְהָיָה קוֹלוֹ לְפָנֵי חֵילוֹ', 'ה' נתן קולו זה ראש השנה שבו תקיעת שופר, 'לפני חילו' אלו ישראל שהן מזדעזעין וחרדין מקול השופר וחוזרין בתשובה כדי לזכות בדין ביום הכפורים,

שלש תועליות הקריאה סמוך לראש השנה

פרשה זו יש שלשה תועליות בקריאתה: הראשון מצד הקללות, שקורין אותה בסוף השנה אחרי שנתמלאה סאת קללות השנה בחטאות האדם, כדי לבטל את כולם, כמבואר. השני מצד האדם, שקורין אותה סמוך ונראה לראש השנה, שהוא זמן שבלאו הכי כל אדם מתמלא באימת יום הדין, וממילא כשישמע את קריאת הקללות המובטחות לעובר על רצונו יתברך, תצטרף היראה ליראה וימהר לשוב בתשובה ויתכפר לו. והשלישי מצד השי"ת, שקורין אותה בחודש אלול שהוא חודש הרחמים והסליחות ועת רצון, ועל כן כאשר יתעורר רישומם של הקללות בעת הקריאה, בקל יסלח לנו השי"ת אם נעשה תשובה.

ולכאורה יש לתמוה, כיצד ניתן לומר שקללות השנה המיוחדות לה מתעוררים בקריאת פרשת הקללות שבתורה, והרי רוב המחלות והקללות הבאות בדורות אלו אינם נזכרות אף ברמז בלשון התורה. אך הביאור הוא שאף שאנו קורים בכל שנה אותו נוסח קללות הכתוב בתורה, מכל מקום אותם קללות הכתובות בספר הברית אינם אלא בבחינת אבות לכולם, ותולדותיהם ותולדות תולדותיהם קיימים ומתחדשים בכל דור ודור באופן אחר, אלא שאין איתנו יודע עד מה, כי הוא סוד ה' הנגלה רק ליראיו להבין היכן רמוז כל חולי וכל מכאוב של בני דורו באותיותיה של תורה, ובזה יוכל לתקנם ולרפאם.

ומהראב"ד שם, שכל הנבראים משתתפים בחינת מהותם בכל שנה ושנה.

ובזה יובן גם לשון הגמ' 'כדי שתכלה שנה', וקשה, הרי השנה כלה מאליה, ואנו בקריאתנו איננו פועלים אלא שקללותיה יתמו ולא היא, והיה לגמרא לומר 'כדי שיכלו קללות השנה'. אלא שכיון שקללות שנה זו מתאימות לשנה זו ולמהותה, אנו מבקשים שתכלה אותה שנה והקללות שהיו ראויות לה מחמת חטאות ישראל. וזהו גם דקדוק לשון התוספות (ב"ב פה:) 'שאין אנו רוצים שיכנסו תוכחות של שנה שעברה בשנה הבאה', והיינו, שכיון שקללות אלו מתאימות למהות שנה זו, הרי שאם יכנסו לשנה האחרת לא יתאימו למהותה והיו מרות יותר.

החילוק בין קללות דבחוקותי לקללות דכי תבוא

בעצם ביאת הקללות על ישראל - הקב"ה רחמן יותר

מבואר בגמרא (בבא בתרא פח:) שהקב"ה בירך את ישראל בעשרים ושתים ברכות וקללן בשמונה קללות, ואילו משה רבינו בירכן בשמונה ברכות וקללן בעשרים ושתים קללות. ופירש הרשב"ם 'שהקב"ה רחמן וברכתו מרובה מקללתו, אבל אדם קללתו מרובה מברכתו'. והדברים טעונים ביאור, היאך נאמר על משה רבינו ע"ה רעיא מהימנא ואב רחמן לישראל, שנתאכזר עליהם ח"ו להרבות עונשם.

עוד יש לעיין במה שכתב רש"י (דברים כג) על הנאמר 'וְהָיוּ שְׂמִיךְ אֲשֶׁר עַל רֹאשׁוֹ נִחֲשֹׁת', 'שקללות הללו משה מפי עצמו אמרן וכו', והקל משה בקללותיו לאומרן בלשון יחיד, וגם בקללה זו הקל, עיי"ש ביאור הדברים. הרי שמשה הקל בקללותיו, והדברים סותרים לנאמר בגמרא שאדם קללתו מרובה.

נראה לחלק, שבעיקר הדבר שיבואו קללות על ישראל מחמת חטאם, קללת בשר ודם חמורה יותר. אבל אחר הגזירה, בענין האופן והצורה שיבואו הקללות, בזה קללת בשר ודם היא

למשה לומר אותם לישראל, וזהו שאמרו שמשה 'מפי עצמו' אמרן.

מעתה יש להבין מהו החילוק בין דברים שהקב"ה אומר לישראל מפי של משה, ובין דברים שהקב"ה אומר למשה, ומשה אמרן לישראל.

ונקדים מה שמצינו במשנה באבות (א) חילוק בלשון, שכלפי משה נאמר 'קִיבַלְתָּ תּוֹרָה מִסִּינִי, וְכִלְפִי יְהוֹשִׁעַ' נאמר 'וּמִסִּרָה' ליהושע. ופירש המהר"ל טעם החילוק, ש'קבלה' היינו לפי כוחו של המקבל, ואילו 'מסירה' היינו כל מה שיש לו. ועל כן, משה שקיבלה מהקב"ה נאמרה בו קבלה, לפי כוחו, ואילו יהושע שלמד ממשה נאמרה בו מסירה, שכל מה שקיבל מסר לו. למדנו מדבריו, שהקב"ה נותן לאדם לפי כוח המקבל, ואילו בשר ודם נותן את כל אשר יש לו.

מעתה גם לענין הקללות הדבר כן, שהקללות שאמר הקב"ה לישראל מפי משה, נתנם להם לפי כוחן של המקבלים, אבל הקללות שנאמרו למשה ומשה אמרן לישראל, אין בהם בחינה זו, אלא משה מסר להם כל אשר השיג באמירת ה' אליו.

אחר שנתבאר שענין קריאת הקללות הוא לעורר את ישראל לבטלם בתשובתם, יש לעיין, כיון ששתי פרשיות קללות יש בתורה - האחת בפרשת בחוקותי והשניה בפרשת כי תבוא, למה קוראים דווקא את קללות משנה תורה, ולא את קללות פרשת בחוקותי. לשם כך עלינו להבין את החילוק הקיים בין שתי פרשיות אלו.

ומבואר בגמרא (מגילה לא:) שיש שני חילוקים בין הפרשיות: קללות דבחוקותי הקב"ה אמרם, ונאמרו בלשון רבים, ואילו קללות דכי תבוא משה מפי עצמו אמרן, ונאמרו בלשון יחיד.

[ויש להעיר שמה שנאמר ש'משה מפי עצמו אמרן', אין הכוונה כפשוטו, שהרי כתב הרמב"ם (פ"ג מתשובה ה"ח) 'שכל האומר שאפילו פסוק אחד משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה' ע"כ. אמנם ביאור הדברים כמו שכתב המהר"ל בגור אריה (דברים כג) שכל התורה נאמרה לישראל על ידי הקב"ה מפי משה, כלומר, שהקב"ה מדבר אל ישראל מפי משה, ואילו קללות דמשנה תורה נאמרו על ידי הקב"ה

לקולא. ועל כן על עיקר חטאם קללם משה ביותר קללות כמבואר בגמרא, אבל באופן ביאתם היקל עליהם כמו שכתב רש"י.

ביאור הדברים, כי עפ"י שורת הדין החוטא דינו מיתה ואין מקום לרחמים, וכמבואר במדרש (ילקוט יחזקאל רמז שנה) ששאלו לחכמה ולנבואה החוטא מה עונשו ואמרו שחייב מיתה, ולכן כאשר מדובר ב'מלאך השליח' וכיוצא בו 'אדם השליח', אין בכוחם למחול כלל, ומשום כך בעיקר ביאת הקללה על החוטא, הנהגת בשר ודם היא לחומרא, ואין בזה כלל משום רוע לב ח"ו או חסרון במידת הרחמים, אלא משום כבוד כלפי מעלה, כי אין בכוחו של שליח למחול על כבוד משלחו, ובפרט בהיותו מלך מלכי המלכים. ורק הקב"ה שהוא הבעל דבר, בידו להאריך אפו כמה שירצה, ועל כן הוא רחמן יותר מהשליח.

וכלפי המלאכים הדברים מפורשים בדברי חכמים (תנחומא ישן שמות כג כ) שביארו הכתוב 'הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לִפְנֶיךָ לְשִׁמְרְךָ בַּדֶּרֶךְ וְגו', הַשֹּׁמֵר מִפְּנֵי וְשִׁמְעַת בְּקוֹל אֵל תָּמַר בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לִפְשָׁעֶכֶם כִּי שָׁמִי בְּקִרְבִּי, כִּי לֹא יִשָּׂא לִפְשָׁעֶכֶם, למה, שהוא שליח, וכל מה שהשליח מצווה לעשות הוא עושה, אבל אני נושא לכם פנים, שנאמר (במדבר י כו) 'יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלַיך'.

ובזה יש ליישב הנהגת משה רבינו אביהם של ישראל, כי ככל שמדרגת השליח גדולה יותר, כך מבין הוא יותר שאין בכוחו למחול על כבודו של המלך, ואין זה מחמת חסרונו שמרבה קללתו על החוטאים, אלא אדרבא מחמת מעלתו, שרואה ומכיר יותר במעלת רבו ומבין יותר גודל החטא, ועל כן אינו יכול למחול על כבוד רבו [כיוצא בזה מצינו בגמרא (שבת פט:) שאברהם ויעקב אמרו לקב"ה כי ישראל שחטאו ימחו על קדושת שמך].

בצורת ביאת הקללות - בשר ודם מיקל יותר

אמנם כל זה בעיקר הגזר הדין, אבל כאשר כבר נחתם גזר הדין, וכבר מחל הקב"ה על כבודו בכך שהחליט רק להענישם ולא לכלותם מחמת חטאם, בזה יש מקום לבשר ודם לבקש עליהם רחמים להקל מעונשם, כיון שבזה כבר אין פגיעה בכבוד המלך, אלא אדרבא רחמים על יצירי כפיו.

נמצא שכאשר השליח מקל בצורת העונש, הוא מוסיף להגדיל בזה שם שמים, שהוא רחום וחונן אף כלפי הפושעים, וכמו שאנו אומרים בתפילה 'ברוגז רחם תזכור'. ומה שאין הקב"ה בעצמו מרחם מלכתחילה יותר, היינו משום שחביבה עליו תפילת הצדיקים, והוא רוצה שיבקשו רחמים על בניו.

למה קוראים דווקא 'קללות כי תבוא' קודם ראש השנה

מעתה מובנים הדברים למה הסמיק עזרא את קריאת פרשת כי תבוא וקללותיה לראש השנה, ולא את פרשת בחוקותי, וזאת מחמת שני הדברים שהתייחדה בהם פרשה זו מחברתה:

הראשון, שקללותיה נאמרו מפי משה עצמו, שהוא שליח ואין בדבריו מקום לרחמים כלל, וכיון שכל טעם הקריאה היה כדי לגרום לישראל לפחד, ושיוריקו פניהם ומתוך כך יחזרו בתשובה ויסלח להם, על כן בדווקא קוראים פרשה זו, שבה מבואר שבעקבות החטא יבוא העונש בלא רחמים כלל.

והשני, שקללותיה נאמרו בלשון יחיד, כי כשנאמרים הדברים בלשון רבים, יש אדם שיחשוב שאמנם הציבור בכללותו חוטא וצריך לחשוש מהקללות, אבל הוא עצמו מן היחידים שאינם חוטאים ואין הקללות מכוונות אליו. על כן נאמרו הקללות בלשון

יחיד, כמכוונות לכל אחד ואחד בפני עצמו, ומתוך כך כל הקהל ישובו בתשובה ויסלקו הקללות מעליהם.

שמיעת הקריאה למעשה

העולה מן המבואר למעשה, כי כשקורין בבית הכנסת את הקללות, יזכור השומע את דברי הרמח"ל כי מתעורר ענין הפרשה בעת קריאתה, ועל כן בשעת קריאת הקללות הדין מתוח בבחינת מה עליו בתוך שאר ישראל, ורושם הקללות עולה עליו מחמת מעשיו הרעים כל ימי השנה שחלפה.

וידע שעל פי דרכי אנוש אין מזור לחטאתו, כי החוטא עונשו מיתה. ומתוך כך יתעורר הפחד בליבו, עד שיוריקו פניו מחמתם כבשעה ראשונה. ועל ידי כך יתעורר לחזור בתשובה ויסיר מעליו את רושם הקללות. וכשינהג כן, נמצא הוא נכנס ליום הדין ולשנה החדשה בלא רושם קיללת השנה שעברה, כי כלתה שנה וקללותיה, ותטיב לו החתימה במהרה.

אבל אם יתאחר בתשובתו עד לראש השנה, נמצא הוא מעביר עליו את רושם קללות השנה שעברה לשנה החדשה, שהוא דבר חמור כדקדוק דברי התוספות, וגם תקשה עליו עבודת ראש השנה ביותר.

והנה אין הדבר תלוי באדם אם לקרוא את הפרשה או לא, כי תקנת חכמים היא לכל ישראל. נמצא שכאשר קוראים את הפרשה וקללותיה, אנו מעוררים את קללות השנה על כל בני האדם מחמת רוע מעלליהם, ואדם שלא ישים ליבו לכך, ולא יתעורר למשמע הדברים, נמצא רעתו בכפליים, כי הקללות התעוררו לבוא עליו ח"ו, והוא לא הסירם ממנו בתשובתו.

לעילוי נשמת אבי מורי הכ"מ
הר"ר יוסף יעקב בהר"ר אריה ליב גולדשטוף זצ"ל

נלב"ע כ"א טבת תשפ"ו

איש ישר דרך, מתמיד בתורתו, מתבטל בביטול גמור לרבותיו, עבד את ה' בצניעות, ועולה לא נמצא בשפתיו

להנצחות ולקבלת הגליון במייל
L0527114615@gmail.com